

ՎԵՀԱՓԱՌ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ ՄՏԱԾՈՒՄՆԵՐԻՑ

«ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

ԻՐ «ԾԱՌԱՅԱԿԱՆ ԿԵՐՊ»-ԻՆ ՄԷՉ» գրքից

Ակզբնական իր օրերին մանաւանդ, հետագայ դարերին եւ մինչեւ այսօր ընդհանրապէս, Հայաստանեայց Եկեղեցին հաւատարիմ է մնացել եւ շարունակում է մնալ Աւետարանի ակնադրբիւրից ցայտող իր կոչումին եւ քրիստոսապարգեւ պարտաւորութեան: Առանց այդ հաւատարմութեան՝ Նա ապահովաբար պիտի դադարէր Եկեղեցի լինելու իր բնատիպ նկարագրից, դառնալու համար լոկ ազգային յատուկ մի հաստատութիւն, մի օրգան, կորցնելով իր աստուածային տիպը, երկնային դրոշմը, պարպուելով Աստծու Հոգու «Կենդանի ջնջից», քրիստոսի հրաշակերպող գորութիւնից:

Հայ ժողովուրդը քրիստոնեական կրօնի մեջ գտաւ յոյսի՝ վարդապետութիւնը, որ ինքնին լոյս է կեանքի, երբ մանաւանդ լոյսը ինքը խաւարել է կեանքում...: Աւետարանը յոյսի խօսքն էր, որ բերեց մանաւանդ այն մարդկանց եւ ազգերին, որոնք ճնշուել էին կամ արհամարհուել իրենց մարդկային իրաւունքների արդար եւ ազատ կիրարկմանը մէջ:

Ժողովուրդներն ապրում են, անշուշտ, հացով: Բայց ոչ միայն հացով: Հացից վեր՝ կայ հոգու կեանքը, առանց որի **մարդկային կեանք** բացատրութիւնը դատարկ, անխմաստ խօսք պիտի լինէր, պարզապէս ջրթնային արտայայտութիւն: Մարմնի գոյութեան համար մարդիկ ունեն իրենց համար հողեղէն սիջոզներ՝ երկիր, հաց, հագուստ եւ զգայական վայելքներ: Որպէս հաւաքականութիւն ապրելու համար մարդիկ պէտք ունեն առանձնայատուկ, սեպհական հողի, երկրի, հայրենիքի, որոնք կենսական կարեւորութիւն ունեն ժողովուրդի մէջ համայնական, սիւսնական կեանքի որպէս նախապայմանական կարելիութիւններ: Հոգեկան կեանքի համար եւս անհրաժեշտ է հայրենիք, եւ երբ նկրտուել հայրենիքը այս կամ այն պատճառով զլացուի մի ժողովուրդի, այդ հայրենիքը դառնում է մի **հոգեւոր հայրենիք**, առանց որի մարդիկ չեն կարող ապրել որպէս ազգ, այլ կ'ապրեն պարզապէս որպէս իրարից անջատ, անհատ անձանց գումար:

Հայ ժողովուրդի համար հոգեւոր ճշմարտութիւնների, բարոյական սկզբունքների, ազգային առողջ գիտակցութեան, ներշնչարան-վառարան եղող **«հոգեւոր հայրենիք»**ը Հայաստանեայց եկեղեցին է. բազում անգամ ասուած, բազում անգամ ասելի:

Մի հաստատութիւն, որ կորցնում է իր իւրայատուկ նկարագիրը, ցի կարող արդիւնատրապէս ծառայել ուրիշ նպատակների: Դա կը լինի գեղծումը, այլասերումն իր առաքելութեան, որ ինքնին չարիք կը դառնայ: Իր բնութեանը եւ ինքնութեանը հաւատարիմ չեղող անհատ կամ հաւաքականութիւն եւ կամ հաստատութիւն, վերջին հաշուով ցի կարող նաեւ հաւատարմօրէն ծառայել ուրիշ նպատակների, եթէ դրանք

հարազատ ջիներն իր սեպհական կոչումին, եւ կամ նուիրագործուած ջիներն պատմական պարագաների բերումով ու անհրաժեշտութիւն ջիներն ներկայ կեանքի պայմաններին: Եկեղեցին ինք, որպէս եկեղեցի, կենսունակ եւ ուժեղ պետք է լինի, որպէսզի կարողանայ ազգին ծառայել որական արդիւնատրութեամբ ջօշափելի գործերով: Կեանքից, վառ կենսունակութիւնից պարպուած մի եկեղեցի ազգի մարմնի վրայ դրուած մի հազուատ է, ուք կամ կանուխ պատառելի եւ փտելու սահմանուած: Կարկտելու արուեստն անգամ նրան ջի փրկի:

*
* *
*

Միածինը մէկ անգամ ծնաւ ի Բեթղեհեմ եւ մէկ անգամ իջաւ ի Դայաստան աշխարհ: Բայց ամէն անգամ, որ մէկը այցելել ի Բեթղեհեմ եւ ի Ս. Էջմիածին, Միածինը վերստին կը ծնի ու կ'իջնէ անոր մէջ, եթէ ան իր հոգին ջէ բանտարկած ու կղպած իր մարմնին ու մարմնեղիւնութեան պարունակին մէջ, իր հոգեղէն զգայնութիւնը ջէ ենթարկած աշխարհայինին հեղձուցից, ջլատից եւ այլասերից ջարագործութեանը, որուն անունն է վատ հաղորդութիւն կամ պարզապէս՝ անհաղորդութիւն:

«ՄՆՅԵՆԸ ՄՆՅԱՆ ՉԷ» գրքից

Դիւանագիտութիւն եւ ճշմարտութիւն առհասարակ եղբայր ջեն իրարու: Լաւ գիտենք այդ: Բայց գիտենք նաեւ, որ ճշմարտութիւնը, ի վերջոյ, կը յաղթէ: Դիւանագիտութեան յաղթանակը ժամանակատր է, ճշմարտութեանը՝ յափտեանական: Առաջինը յարաբերական է, երկրորդը՝ տոկուն եւ տեւական: 1915-ի Տէր Օրդի օրերուն ոք ոք կրնար մտածել, որ 1918-ի Սարդարապատով կրնար փրկուիլ Դայաստանի մէկ կարետր մասը...: Դիւանագիտական խաղի օրէնքներուն մէջ ջէր նախատեսուած այդ: Բայց եղաւ, ճշմարտութիւնը եւ արդարութիւնը յաղթեցին «մեր քաջ որդուց սուրբ արիւնով»: Ճշմարտութիւնը, երբ հաւատքով սնանի, յոյսով ճրագով եւ սերով ծառագայթէ՝ անպայման կը յաղթանակէ: Այս է աստուածային իմաստութիւնը՝ մարդկութեան եւ հայութեան կեանքին մէջ ճշմարտուած եւ միշտ ճշմարտելի:

*
* *

ՈՂՁՈՐՆ ծեգ, երկնաբնակ հայորդիք, նահատակք պանծալիք, որւք, որ երկրի վրայ գերեզման ջուսեցաք, բայց առազաններէն, ջուրերու

ԷՋՄԻԱՇԻՆԻ ԴԱՏԱԴԱՐԱՐՈՒՄՆ ԶԷ, ԷՋՄԻԱՇԻՆԻ ՄԱՍԿԱՆԱԴԱՐԱՐՈՒՄՆ Է

«Ի՞նչպես կարող է լինել ինչպես ինչպես»

Դժբախտաբար ինչպես ինչպես ինչպես

խորքերէն, ժայռերու ժանիքներէն, քարայրներու մթութիւններէն ճամբան գտաք դէպի երկինք վերթելու՝ Աստուծոյ ամենատես եւ ուղեցոյց հայեացքին զօրութեամբ: Ձեր արեամբ **մկրտութիւնը** Տէր Օրօի աւագաններուն մէջ՝ առաւ **յարութիւն** անուն եւ եղաւ Նախադուռը ձեր երանական կեանքի կայքերուն: Իսկ երկրաբնակ ապրողներու սրտերուն մէջ հաստատեցիք սուրբ եւ սրբացնող բնակութիւն: Եւ կու գայ օրը, երբ այլեւս բնականօրէն ճանջցուած ձեր սրբութիւնը կը դառնայ կանոնականացեալ սրբադասում, որուն արժանի էք մեր բոլորի խիղճերուն, քրիստոնեական հաւատքի անկեղծագոյն վկայութեամբ:

Կը զգամ, որ այժմ կը դիտեք մեզ՝ աշխարհի չորս ծագերուն, ձեր երկնայնացեալ տեսողութիւնը աշխարհագրական հեռաւորութիւններն ու բաժանումները կ'արհամարհէ: Դուք մեզ կը տեսնեք ՄԵԿ՝ ՄԵԿ անուամբ դրոշմուած, ՄԵԿ լեզուով բարբառող, ՄԵԿ անցեալի արմատներով սնանող, ՄԵԿ ապագայի հայեացքովը լուսավառուած: Հոգեղէն մարդ ենք մենք դեռ, սակայն, աշխարհի վրայ ապրող եւ փորձանատր այս աշխարհէն փորձուող էակներ: Կը սխալինք երբեմն՝ նեղհայեաց մտածման եւ գործելակերպի ճամբաներուն մէջ սայթաքելով: Կ'աղաչեմ ձեզ, կրակէն անցած եւ մաքրափայլօրէն ոսկիացեալ հոգիներով յստակատես նահատակներ, ջանք թափեցէք մեր գլուխներուն, եթէ թուկանք մեր միութեան ամենագօր եւ ամենայաղթ հանգուցներէն, ձեր աստուածացիք ցասումը կայծակեցէք մեր գլուխներուն, երբ անտարբերութեան եւ հոգեւորամի կամ սրտաթափումի թմբիւրը այգելէ մեզի այս **օտար ամայի ճամբէքի վրայ**: Եղէք մեր խիղճը, մեր միութեան յարաբարբառ յուշարարը, հայութեան քինք հայելին, որուն յստակութիւնը, հարազատութիւնը, մաքրութիւնը արեամբ զոհողութեան փայլովն է շահուած: Ձեր նայուածքը մի՛ հեռացնէք մեզմէ. ձեր այդ նայուածքին մէջ մենք ունինք սլաքը մեր ուղղութեան եւ խթանը մեր արթնութեան, գաղտնիքը մեր յաղթութեան:

«ՀՈՂ, ՄԱՐԴ ԵՒ ԳԻՐ» գրքից

Չանգը՝ մեր գիտին սիրտն էր: Ինքսնակը, որուն «խօսք»ը կը հասներ գիւղի բոլոր մարդոց: Կոջնակն էր ան, որ կը հանդիպէր ամէն մէկ գիւղացիին, ուր ալ ըլլար ան՝ դաշտին թէ այգիին մէջ կամ տան երդիքին տակ, դարոցի շրջափակին թէ նեղիկ կոպակի մը մէջ, փողոցներու մէկ անկիւնը կամ տանիքներու վրայ: Երբ կը հնչէր՝ բոլորն իր ձայնին մէջ կը միացներ, գիւղը իրմով կը միազանգէր: Իր ղօղանջով գիւղը գինդ կ'ըլլար: Գիւղացիք իրմով իրար կը հանդիպէին, իր մէջէն գիտար կը զգային եւ իրենց համայնութիւնը իրմով կ'ապրէին: Չանգը ժամացոյցն էր մեր գիտին և իր ղօղանջը՝ ժամադրավայր մեր գիւղացիներուն:

*
* *
*

Չէթն ու ծաղիկը կը պայծառակերպուէին՝ դառնալու համար անուշաբոյր եւ շնորհածիր միտոն: Միտոնը կ'եռար հայ հաւատքի եւ ազգային ըմբռնումի կրակով: Եւ ծաղիկին ու ձեթին միազանգումին հանգոյն՝ վանքի բակին մէջ կ'եռար հայոց ժողովուրդը եւ կը միաձուլուէր հեղ մը եւս հաւատքի եւ հայութեան դարատր կաթսային մէջ...:

*
* *

Միտոնը ձեթ է ու ծաղիկ՝ իբրեւ նիւթերէն գոյութիւն: Բայց մեզի համար կը փոխակերպուի խորհուրդի, իմաստի՝ ու կեանքի, երբ կը հանդիպի մեր հաւատքի հրաշակերպող իոսանքին եւ ազգային գիտակցութեան ներգոյ կրակին:

*
* *

Հայց. Եկեղեցոյ միտոնը հայութեան կնիքն է դարձած՝ ըլլալէ ետք կնիքը Ս. Հոգոյն: Միտոնով պայծառացած ճակատին համար կ'ըսենք. «**հայո՛ւ ճակատ**». միտոնուած մանուկին համար կ'ըսենք. «**հայո՛ւ օրդի**». երբ մանկութենէն անմիջապէս ետք երեխան դրոշմի օծումն ընդունի իր ճակտին՝ կ'ըսենք. «**ահա հիմա հայացաւ**»:

«ՇԱՆԻՐ ԶՔԵԶ» գրքից

Քրիստոս աշխարհ եկաւ Աստուծաւ հեռացած եւ իրարու օտարացած մարդերը մօտեցնելու իրենց Արարչին եւ միացնելու իրարու՝ եղբայրական կապով: Մեր ազգը եղաւ **առաջի՜նք** աշխարհի բոլոր ազգերուն մէջ. Քրիստոսի միազօղիչ, եղբայրացուցիչ եւ ազնուացուցիչ կրօնըը հռչակելու ազգային կրօնը:

*
* *

Աւանդութիւնները ազգերու ինքնութեան շաղախիչ տարրերն են, որոնք երբ անտեսուին, մոռցուին, արհամարհուին՝ գունատութիւն եւ

կերպախաթարում յառաջ կը բերեն այդ ազգերու դիմագծութեանց վրայ եւ ի վերջոյ, դեպի նօսրացում եւ աղօտութիւն, թուլացում եւ անեացում կ'երթան անոնք:

*
* *
*

Աւանդութիւնները խարխիսներ են ամրութեան եւ տոկունութեան: Հանեցեք զանոնք ժողովուրդներու կեանքէն, ազգերը կը տատանին անարմատ եղեգներու պէս եւ կը թափին ճիւղերէն փրթած տերեւներու նման:

*
* *
*

Աստուածածնի անձին պանծացումը մեր մէջ կը վերապրեցնէ մաքրամաքուր հոգեկան ապրումներու եւ առաքինութիւններու եւ մայրական կոչումի պատուականագոյն եւ հայաշէջտ զաղափարը, որուն այսօրուան աստիճանական գունաթափումը աղէտ է մեր ժողովուրդի ընտանեկան կեանքի սրբութեան եւ փրկարար ազգային դերին վրայ բերած իր մթացող ստուերով:

*
* *
*

Եթէ ողկոյզ մը խաղող ուտես Ա. Աստուածածնի վերափոխման տօնէն առաջ՝ մահացու մեղք մը գործած չես ըլլար եւ դժոխք չես երթար...: Եթէ չուտես միւսքեւ այն օրն երբ եկեղեցին կ'օրհնէ այդ խաղողը, աշխարհին հետ քայլ պահելէ մազաչափ միսկ ետ չես մնար: Բայց եթէ **որոշես** չուտել՝ եւ, անելին, բարեկամիդ, դրացիիդ ըսելուն մէջ պզտիկութիւն չզգաս թէ՛ ազգային ավանդութեանդ սիրոյն է որ չես ուտեր, ազգդ է որ քու մէջդ կ'արծազանքէ ազգային գիտակցութեանդ եւ ավանդութեան պահպանութեանդ թելադրականութեամբ: Չես արհամարհուիր ուրիշներէն, կրնաս միայն յարգուիլ բանիմաց եւ գիտակից անձերու շրջանակէն:

Եղի՛ր ու մնացի՛ր **ուխտի՛** ժողովուրդ: **Ուխտ՝** կը նշանակէ **հաւատարմութիւն** հանդէպ Աստուծոյ եւ հանդէպ ազգիդ: Ուխտ ընել գիտցող եւ ուխտը կատարել կրցող ժողովուրդը չի՛ մեռնիր: Ուխտ ընել գիտցող եւ ուխտը կատարել կրցող անհատը՝ Աստուծոյ եւ ազգի հաղորդութենէն ամիշ կը քաղէ եւ կը մնայ առողջ ու տոկուն, կանաչ ու պտղաբեր: Ուխտը կը բարձրացնէ մարդը դէպի Աստուած եւ կը ջաղկապէ ազգին:

*

* *

Խաչի տառապանքը յանգանքի, խղճի խայթի դառն զգացումը քե-
 Սիրոյն պտղատրումն է: Հոմանիշ սիրոյ, գրաւականը՝ անոր ճշմար-
 տութեան, փորձանիշը անոր իրատւեան: Ի սեր կեանքին, յանուն
 Վստուծոյ, յօգուտ մարդկան, վասն եկեղեցոյ, հայրենիքի, ազգի՝ յանձն
 առնուած տառապանքը մարդուն ինքնաբերականացումին զադտնի ոյժն
 ունի իր մէջ, ինչպէս հուրը՝ ոսկիին համար...:

*

* *

Աշխատութիւնը այն է երկրին ու կեանքին համար ինչ որ է հոգին՝
 մարմնին: Հանեցէ՛ք հոգին մարդուն՝ մահ է այնտեղ: Հանեցէ՛ք
 աշխատութիւնը կեանքէն՝ մեռելութիւն է այնտեղ...:

«ԱՆԺԱՄԱՆԱԿԸ ԺԱՄԱՆԱԿԻՆ ՄԷՋ» գրքից

Ս. Միտունը խորհրդանշին է աստուածայինին ներկայութեան մեր մէջ.
 Ս. Հոգոյն ներգործութեամբը: Սուրբ է Միտունը եւ՝ սրբարար: Հայ մանուկը
 անով կը կնքուի, Հայ եկեղեցոյ պաշտօնեան - քահանայ, եպիսկոպոս թե՛
 կաթողիկոս - անով կ'օծուի եւ անոր դրոշմով հրաժեշտ կ'առնէ այս
 աշխարհէն: Հայաստանեայց բոլոր եկեղեցիները իրենց Նիւթըն
 շինուածքին վրայ կը կրեն անոր սուրբ իտին պայծառաւիպայլ շողը: Ս.
 Միտունը Վստուծոյ շնորհին ճառագայթումն է մեր հաւատացեալներու
 կեանքին մէջ: Օրհնան՝ ընդ մէջ երկնի եւ երկրի, Վստուծոյ եւ հայ
 մարդուն:

*

* *

Բարոյական առողջ սկզբունքներէ հեռացած ազգ մը՝ ո՛չ հողով կը
 փրկուի եւ ո՛չ ալ բանակով: Բարոյական անկումն է նախադուռը մարդոց
 եւ ազգերու կործանման, պատճառը՝ խռովութեան ու պատերազմի,
 քանդումի եւ աներածութեան:

*

* *

Մենք երեկ ապրեցանք, եւ՝ ապրեցանք քրիստոնեաբար եւ հայօրէն,
 քրիստոնեական հաւատըն ու ազգային ինքնութիւնը իրար հետ

շաղախելով անքակտելի միազանգումով: Մենք այսօր կ'ապրինք պալքարելով, մաքառելով, տազնապելով: Բայց մենք չապրեցանք երեկին համար, պատմութեան հաշտոյն: Ո՛հ ալ կ'ապրինք այսօրուան համար, պարզապէս մեր ինքնութիւնը արտայայտելու համար աշխարհի ազգերու շարքին: Մենք կ'ապրինք վաղուան համար, ըլլալիքի՛ մը տեսիլքով:

*
* *
*

Զայց, Առաքելական եկեղեցին որպէս Բեթղեհեմեան մսուր եւ հայապահ ժծախ՝ քեզի կը յիշեցնէ այսօր, որ Զրիստոսի ծնունդը քու մէջդ պէտք է դառնայ վերածնունդը այն կեանքին, զոր ծնող Փրկիչը բերաւ որպէս նորագործ շունչ կեանքիդ մէջ, բայց՝ ազգիդ մէջէն՝ մարդկութեան եւ Աստուծոյ համար, «որ յաղագս մեր մարդկան եւ վասն մերոյ փրկութեան իջեալ ի յերկնից մարմնացաւ, մարդացաւ», որպէսզի մենք աստուածայինով վերակերտուինք եւ դառնանք աստուածատիպ մարդ՝ հայադրոջմ կնիքով:

«ՀԱՅ ՄԱՐԴԸ ՀԱՅ ԳԻՐՔԻՆ ԴԻՄԱՅ» գրքից

Չգոյշ եղիր, հայ մարդ, երբ կը նայիս Զայ Գիրին ու Զայ Գիրքին: Մաքրէ՛ ծեռքերդ, երբ կը մօտենաս անոնց եւ երբ գրիչ կը շարժես: Սրբէ՛ աչքերդ, երբ կը նայիս ու կը կարդաս զանոնք: Ընտրէ՛ ցորենը որումէն եւ գիտցիր այնպիսի հայ գիրքի հետ բարեկամանալ, մտերմանալ: որ քեզ կը բարձրացնէ, կը մօտեցնէ Աստուծոյ, կը շաղախէ հայրերուդ ոգիին հետ, կը լուսաւորէ ճամբադ եւ քեզ կ'առաջնորդէ դէպի պայծառ հորիզոններ: